

Radnor Kontesi Helen, Emre Aracı arşivi

H.M.R. 1896.

HELEN M. COUNTESS OF RADNOR.

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

emre.araci@andante.com.tr

Lady Radnor Kontes bir orkestra şefi

Helen Radnor, kadınların bu alanda söz sahibi olamadıkları yıllarda orkestra karşısına geçen ilk kadın şeflerden biriydi. Renkli bir hayat süren, besteler yapan ve aralarında Gounod, Liszt ve Elgar da olmak üzere dönemin çoğu önemli müzik insanı ile tanışan Lady Radnor'un bir döneme tanıklık eden anıları, bugün bile okuyanlara ilham verebilecek nitelikte.

Arkeolojik bir kazıda bulmayı umduğunuz objelerin peşinde giderken beklenmedik bir bulgu ile karşılaştığımızda araştırmalarınız yepyeni bir yön kazanırken, karşınıza çıkan bu yeni keşif hakkında daha fazla bilgiye ulaşma ihtiyacı da ayrı bir heyecan ve merakla dönüşüyor. Anlatacağım hikâye her ne kadar geçtiğimiz ay Leicester’de bir otoparkın temellerinde, kayıp Kral III. Richard’ın mezarının bulunması kadar gündeme oturacak nitelikte olmasa da İngiliz amatör müzik tarihinin kıyısında köşesinde kalmış, fragmanları 21. yüzyılda yan yana konduğunda ilginç bir kişiliğin ilham verecek bir hayat öyküsünü karşımıza çıkartıyor. İleride küçük bir yayında toparlamayı düşündüğüm Folkestone’daki Grand Hotel’in tarihçesini araştırırken bu otelde zaman zaman kalan Lady Radnor’ın izine rastlamış olmam işte beni böylesine yeni, ama aynı zamanda çok da eskilere giden bir keşif yolculuğuna çıkarttı. Radnor Kontesi Helen’in binamızda kalması çok doğaldı; zira Radnor ailesi İngiltere’nin derebeyliği devrinden kalma mülkiyet yapılanmasında, çoktan değişmiş olan yerel idari sistemlere rağmen, o zaman da günümüzde olduğu gibi Folkestone’ın büyük bir kısmının toprak sahibiydiler. Şehrin Batı kısmının, kimi Radnor, Bouverie ve Grimston gibi aile isimlerini taşıyan geniş caddelerinin ve parklarının tanzimlerinin yanı sıra, açık krem rengi görkemli sıra sıra binalarının ve büyük otellerinin inşaatını bölgenin ekonomik gelişmesine yol açmak amacıyla onlar teşvik etmişlerdi. Onlar, bugün şehrin estetik güzelliğinin daha çok kartpostallarda ve sepia fotoğraflarda yaşadığı bir devrin mimarlarıydılar.

Çok yönlü bir sanat insanının anıları

1846-1929 yılları arasında yaşamış olan Radnor Kontesi Helen, İngiltere Başbakanı David Cameron’un da bir konuşmasında espriyle değindiği *Downton Abbey* televizyon dizisindeki gibi bir hayat sürmüş olmakla birlikte, bu makaleye konu olmasıyla da ilintili olarak, devrinin diğer aristokrat hanımlarından çok daha farklı bir yönüyle nam salmıştı. Helen Radnor, amatör de olsa, bir orkestra şefiydi. Hem de günümüze ulaşan bir stüdyo fotoğrafının gösterdiği ve devrin gazetelerinin yazdığı gibi başında tacyla müzik topluluklarını idare eden kontes bir orkestra şefi. Üstelik Radnor Kontesi İngiltere’de kadınların söz sahibi olmadıkları yıllarda profesyonel konser salonlarında orkestra karşısına geçen ilk kadın şeflerden olmalıydı. Kendisi aynı zamanda çok iyi bir şan sesine sahip olup, piyano çalardı ve bestelemiş olduğu bazı şarkılar bugün British Library kataloglarında görüldüğü üzere yayımlanmıştı. Lady Radnor, vefatından kısa bir süre önce kaleme aldığı anılarını *From a Great-grandmother’s Armchair* adıyla

Radnor, kitabında kendisinden “Monsieur Gounod” olarak bahsettiği Charles Gounod ile de Pauline Viardot’un evinde tanışmış. “İyi bir şan sesi yoktu” dediği Gounod, piyano başında Lady Radnor’a iki şarkısını seslendirmiş. Hatta Radnor, “À une jeune fille” şarkısının sonuna doğru o kadar duygulanmış ki gözyaşlarını tutamamış.

yayımlayarak renkli hayatının müzik dolu enteresan kesitlerini de kayda geçirmişti.

Zamanın soldurduğu koyu mavi kumaş cilt kapağının üzerinde Helen Matilda Radnor isminin üç inisialinin iç içe geçmiş

ve taçlandırılmış bir monogram halinde altın yaldızla işlendiği bu kalın kitabın sayfalarını çevirirken, geçmişi nostaljik bir şekilde hatırlayan ve daha ilk sayfasında “the sixties” diye yazarak 60’lı yıllardan bahseden Lady Radnor’ın 1860’ları kasettiğini bir an için unutup gibiyi olup, acaba 1960’ları görse ne yapardı, diye düşünüyorum. Ama bu kitap sayesinde Lady Radnor’ın hayatı 1960’ları da çoktan görüp geçirmiş ve 2013’lerde tekrar gün ışığına çıkıyor. Kitabın sayfalarını çevirmeye devam ediyorum; gözüme çarpan bölüm başlıkları Lady Radnor’ın hayatının kesitlerini küçük ipuçlarıyla büyük bir tablo halinde bütün renkleriyle ortaya koyuyor: Longford Kalesi, Venedik, Armitage Hill; giriş sayfasında kaybolan Londra’ya ağıt: “*Stafford House, Montagu House, Devonshire House, Grosvenor House, Spencer House, vs. Hepsi el değiştirdiler ve başka insanlar tarafından, başka amaçlarla kullanılıyor, ya da yıkıldılar*”. Yapmış olduğu bu gözlemlerinde sanki Lady Radnor, *Brideshead*’in canlı bir tanığı gibi geliyor.

Gounod ile tanışması

Helen Radnor, biyografisinde müzik hayatına başlı başına bir bölüm ayırmış; daha sonra Beşinci Radnor Kontu olacak olan William Pleydell Bouverie (Viscount Folkestone) ile evlendikten sonra bir süre İspanyol asıllı Fransız mezzosoprano ve pedagog Pauline Viardot’dan şan dersleri almış. Müzik kariyerine ilk başta piyanist olmak üzere başlayan, Chopin ile beraber düetler çalan ve hatta onun bazı mazurkalarını bestecinin onayı ve yardımıyla şan parçaları olarak aranje eden Viardot’nun kendisine kazandırdığı tekniği Lady Radnor büyük bir kadirşinashlıkla anmakta. Hatta derslerinden bir tanesinde komik de bir olay yaşamış; Radnor tam şarkısına başladıktan sonra Viardot “*odada küçük bir keçi mi var?*” diye sormuş. Helen Radnor her şarkı öncesi boğazını temizlerken

Romberg'in Oyuncak Senfonisi konseri hatırası - Mayıs 1880.

THE TOY SYMPHONY CONCERT AT ST. JAMES'S HALL, PICCADILLY. MAY, 1880.

BARNBY. CHAPPELL. KUHE. ENCEL. SANTLEY. ROSA. BARNETT. MANNS. STAINER. COWEN. RANDEGGER. CUSINS. COUNTESS OF FOLKESTONE. BENEDICT. DAUBERT. GANZ. SULLIVAN. LESLIE. BLUMENTHALL.

çıkarttığı bu sesin o güne kadar hiç farkına varmamış ve bu olaydan sonra bu kötü alışkanlığından derhal vazgeçmiş. Radnor, kitabında kendisinden “Monsieur Gounod” olarak bahsettiği Charles Gounod ile de Pauline Viardot’nun evinde tanışmış. “İyi bir şan sesi yoktu” dediği Gounod, piyano başında Lady Radnor’a iki şarkısını seslendirmiş. Hatta Radnor, “À une jeune fille” şarkısının sonuna doğru o kadar duygulanmış ki gözyaşlarını tutamamış. Galler Prens ve Prensesi, Çar’ın oğlu ve karısı huzurlarında verilen bir akşam yemeği sonrasında davetliler arasında bulunan ve zamanının en meşhur sopranolarından olan İsveçli Christina Nilsson’ı bir eser söylemeye ikna ederek, kendisine Gounod’nun “Connais-tu le pays?” şarkısında piyanoda eşlik ettiğini aktaran Lady Radnor, Amerikalı soprano Emma Eames ile de yakın arkadaşlık kurmuş.

Londra’ya gelen Elgar için tavsiye mektubu vermişti

Daha önce *Andante*’deki bir yazımda (“Tosti, Caruso, Delius ve The Grand, Folkestone”, Şubat 2010, sayı: 44) The Grand’de kalan müzisyenler arasında ele aldığım Sir Paolo Tosti’den de şan dersleri alan Lady Radnor, 1886’da Bayreuth’a gitmiş, *Parsifal*’i izlemiş, bu sırada Franz Liszt’i de zi-

yaret etmiş ve Hans Richter ile tanışmıştı. Ama Lady Radnor’ın hatıratında en hoş anekdot, bir süre büyük oğlu Jac’a keman dersleri veren Bay Elgar’a ait. Zira Radnor daha kariyerinin başındayken Malvern’den Londra’ya giden genç besteci Elgar’a şehirdeki tanınmış müzisyenlerle tanışabilmesi için bir takdim mektubu vermiş. 1904’te Covent Garden’daki Elgar Festivali’nden sonra tebrik için kendisine

Lady Radnor, ilk defa Sutherland Düşesi’nin vermiş olduğu bir davette görerek dinlediği, Viyana’dan gelen bir hanım orkestrasından bir hayli etkilenmiştir. Kendisi de böyle bir topluluk oluşturmaya karar vererek 1887’deki hayır konseri için 24 kişilik bir yaylı orkestra ve 24 kişilik bir koro bir araya getirir. St James’s Hall’da verilen konseri, 15 sene Londra ve dışında üst üste verdiği konserler gibi kendisi idare eder.

tekrar mektup yazdığı Elgar ve arkadaşı Frank Schuster ile bir yemekte karşılaşınca artık büyük bir üne kavuşmuş olan besteci, Lady Radnor’a bu ikinci mektubu her zaman sakladığı ve seneler önce kendisine vermiş olduğu, ilk mektubun yanına koyduğunu söylemiş. Kraliyet Müzik Koleji’nin kuruluşuna da katkıları bulunan Helen Radnor, Londra’nın fakir semtlerinde vermiş olduğu hayır konserleriyle de devrin gazetelerinde hep anılmış.

Kurduğu ve yönettiği orkestra

14 Mayıs 1880’de Piccadilly’deki St James’s Hall’da Great Ormond Sreet Çocuk Hastanesi yararına düzenlediği ve kendisinin de şancı olarak yer aldığı konserde Lady Radnor, aralarında Arthur Sullivan, Charles Hallé ve August Manns gibi devrin meşhur müzisyenlerini bir araya getirdiği bir orkestraya Bernhard Romberg’in (1767-1841) *Oyuncak Senfonisi*’ni çaldırtır. Ancak henüz kendisi şeflik yapmaya başlamadığı için o konseri Henry Leslie idare eder. Esprili konserin gazetelere yansıyan başarısı ilk olarak “Lady Folkestone’un” ve sonradan “Lady Radnor’ın” Orkestrası adını alacak olan ve sadece aristokrat hanımlardan oluşturduğu amatör topluluğun kuruluşuna da vesile olur. Helen Radnor, anılarında anlattığına göre ilk defa Sutherland Düşesi’nin vermiş olduğu bir davette görerek dinlediği, Viyana’dan

Longford Kalesi (Emre Aracı Arşivi)

gelen bir hanım orkestrasından bir hayli etkilenmiştir. Kendisi de böyle bir topluluk oluşturmaya karar vererek 1881'deki hayır konseri için 24 kişilik bir yaylı orkestra ve 24 kişilik bir koro bir araya getirir. St James's Hall'da verilen konseri, 15 sene Londra ve dışında üst üste verdiği konserler gibi kendisi idare eder. Bu konserler o kadar başarılı olur ki 1896'da son konserini idare ettiğinde toplulukta yer alan amatör sanatçıların sayısı 200'e ulaşmıştır.

Parry'nin Lady Radnor'a ithaf ettiği yapıt

Bugün *The Times* gazetesinin arşivinde "Viscountess Folkestone", ya da "Countess of Radnor" adı altında Helen Radnor'ın idare etmiş olduğu pek çok sayıdaki konserin kritik ve ilanlarına rastlamak mümkün. Şunu da ilave etmem gerekir ki Radnor Kontesi'nin adı sadece bu arşivlerde kalmış ilanlarda ve gazete kupürlerine yaşamıyor; kendisi aynı zamanda Galler Prensi Charles'ın hayatı hakkında bir belgesel film yaptığı Sir Hubert Parry'nin bir bestesine de ilham kaynağı

olmuş. **Lady Radnor's Suite** olarak bilinen ve yaylı çalgılar orkestrası için kaleme aldığı bestesini Parry, eseri ilk defa 24 Haziran 1894'te St. James's Hall'da orkestrasıyla seslendiren Helen Radnor'a ithaf etmiş. Her ne kadar *The Times*'da çıkan konser ilanında bu yeni eser Re minör olarak tanıtılsa da Fa majör tonalitesinde açılıyor ve 18. yüzyıl danslarının bireysel bir dille ele alındığı altı dans bölümünden oluşuyor: Prelude, Allemande, Sarabande, Bourrée, ağır Minuet ve Gigue'den oluşan bu dizi, İngiliz yaylı müziğinin tabiatla bütünleşen, Elgar, Vaughan Williams, Holst, Finzi ve Warlock çizgisinden kopmayan, dingin ve tipik bir örneği. Pek çok kayıtları arasında EMI'dan çıkan, Richard Hickox'un City of London Sinfonia ile yapmış olduğu ve kapağında sıcak bir yaz güneşinin görkemli bir şekilde bahçeyle birlikte cephesine vurduğu Helen Radnor'ın bir zamanlar oturduğu Longford Kalesi'nin bir fotoğrafının yer aldığı CD'yi dinliyor ve Parry'nin Lady Radnor'a konserin ertesi günü yazmış olduğu mektubundaki satırlarını okuyorum: *"İnsanın kendi bestesinin böylesine iyi insanlar tarafından seslendirilmiş olması ne kadar güzel. Eğer bir gün süiti yayımlarsam, üzerine*

"Lady Radnor, sadece tempo tutanların dışında, çok az sayıda bulunan gerçek orkestra şefleri kategorisinde. Vuruşunun temizliği ve keskinliği, hem orkestrasına, hem de dinleyenlere ne derece müziği iyi bir şekilde kavradığını ve ne istediğini bilerek ona ulaşmaktaki kararlılığını gösteriyor" -The Times

sizin adınızı koymama izin vermelisiniz. Benim için en mutlu anlardan biriydi."

Meşhur promenad konserlerinin gerçekleştiği ve ne yazık ki II. Dünya Savaşı'ndaki bombardımanda yok olup giden Londra'daki Queen's Hall'da da 1896 Haziran'ında Radnor Kontesi bir konser idare etmiş, Royal Albert Hall ve Covent Garden sahnelerinde de benzer hayır konserlerinde söylemişti. *The Times* gazetesi muhabiri, onun orkestra şefliği hakkında *"Lady Radnor, sadece tempo tutanların dışında, çok az sayıda bulunan gerçek orkestra şefleri kategorisinde. Vuruşunun temizliği ve keskinliği, hem orkestrasına, hem de dinleyenlere ne derece müziği iyi bir şekilde kavradığını ve ne istediğini bilerek ona ulaşmaktaki kararlılığını gösteriyor"* demektedir.

Lady Radnor, hatıratını kaleme almasından da görüldüğü gibi son derece faal bir insandı; müziğin yanı sıra oturduğu Longford Kalesi'ndeki meşhur ressamların tablolarını kataloglaması, süreklilik avlarında kocasıyla birlikte at üstünde yer alması, kocası vefat ettikten sonra 10 yıl boyunca ara ara gittiği Venedik'te kiraladığı Kontes Morosini'ye ait Palazzo Mula'nın "piano nobile" bölümünde yaşayıp, şehirde her-

Suite in E for Strings.

("LADY RADNOR'S SUITE")

I. PRELUDE.

Lady Radnor's Suite

Sir Hubert Parry

**THE COUNTESS of RADNOR'S
GRAND EVENING CONCERT,
In AID of the
NATIONAL SOCIETY for the PREVENTION of CRUELTY to
CHILDREN,
SATURDAY NEXT, June 29, at 9 o'clock,
At the QUEEN'S HALL, Langham-place, W.
T.R.H. the Duke and Duchess of SAXE-COBURG and GOTHIA
have announced their intention of being present.
The LADIES' STRING BAND and CHORUS.
CONDUCTOR—The COUNTESS of RADNOR.
SOLOISTS:
Miss MARIE BREMA, Mr. BONNARD, Mr. BYARD, &c.
Tickets: Stalls, 10s. 6d. and 5s.; grand circle, front rows, £1 ls.
and 10s. 6d., other rows, 5s. (three for 12s.); balcony, 2s. 6d., to be
obtained at Robert Newman's Ticket office, Queen's-hall, Regent-
street, W.; from the usual Agents; and from the Countess of
Ancaster, 12, Belgrave-square, S.W.**

The Times, 28 Haziran 1895

kesin beğenisini kazanan bahçeler tasarlayarak çiçekler yetiştirmesi, onun hayat dolu yaşantısının dinamik boyutlarıydı.

Teknolojideki yeniliklere karşı da çok açık fikirliydi Helen Radnor; hatıratında ilk defa atları olmayan bir kupa arabasına binmekten duyduğu heyecanı kaydetmiş ve kendisine "Wolseley" marka bir otomobil sipariş ederek şoförüyle birlikte bütün İngiltere'yi dolaştığı gibi, arabasıyla Londra'dan Venedik'e kadar gitmişti. I. Dünya Savaşı'na kadar seyahat etmek onun hayatının sürekli bir parçasıydı. Zaman zaman Paris, ya da Aix les Bains'e gider Simplon Ekspresi'yle Venedik'e geçirdi. Venedik'te yaptırmış olduğu özel gondoluyla Thames'de gezintiler yapardı; hatta Oxford'dan Londra'ya kadar bütün ırmak boyunu gondoluyla katetmişti.

Elgar'dan Debussy'ye bir dönemin tanığı...

Bütün bu aktiviteler arasında müzik ve müzisyenler Lady Radnor'ın hayatının her zaman odak noktasıydı. Nitekim 1911 yılının hatıratında yine İngiliz müzik tarihinden canlı pasajlara tanıklıklar vardı: "Bu hafta Worcester Katedrali'nde bir müzik festivali vardı; Malvern'da kal-

"Lady Radnor, sadece tempo tutanların dışında, çok az sayıda bulunan gerçek orkestra şefleri kategorisinde. Vuruşunun temizliği ve keskinliği, hem orkestrasına, hem de dinleyenlere ne derece müziği iyi bir şekilde kavradığını ve ne istediğini bilerek ona ulaşmaktaki kararlılığını gösteriyor"-The Times

Şarkılar'ını [Mystical Songs] tam söylenmesi gerektiği bir şekilde, çok güzel söyledi ve hepsi bir arada benim için çok keyifli bir hafta oldu". Lady Radnor bir devrin İngiliz müzik tarihine yön verenleri bir paragrafta işte böyle özetliyordu.

Teknolojik gelişmelere açık da olsa, Lady Radnor'ın müzik zevki oldukça tutucuydu; bu husustaki görüşlerinde de son derece dürüsttü. Debussy'nin *La Mer* ve *Prélude à l'après-midi d'un faune*'unu 1 Şubat 1908'de Queen's Hall'da bestecinin idaresinde dinlemiş ve amı defterine "[...] pek hoşuma gitmedi. Belki ben çok demodiyim ve empresyonist müziği sevmiyorum! [...] Onun müziği doğruysa, o zaman o eski büyük besteciler, Bach, Wagner, vs. yanlış olmalı!" yazmıştı.

Aynı konser hakkında "Olgun eserlerinde görüldüğü gibi *Alberich*'in aşktan kayıtsız bir şekilde feragat ettiği kadar o da melodiden feragat ediyor" diye yazan *The Times* gazetesinin görüşleri de Lady Radnor'ınkinden farksızdı. Ancak Lady Radnor, Covent Garden'daki locasından *Pelléas et Mélisande*'i Maggie Tate'i Mélisande rolünde "birinci sınıf bir prodüksiyonda" izledikten sonra Debussy'nin "garip" müziğinin dahi oldukça anlaşılır bir hale geldiğini kabul etmişti.

1920'lere gelindiğinde Helen Radnor artık kendi köşesine çekilmiş, savaşın çehresiyle bir hayli değişen Londra'nın yeni zümrelerinin dışında, kendi anılarıyla başbaşa kalmıştı. Ascot yarışlarına dahi artık eskisi gibi katılmıyordu. Sadece şoförüne arabasını yol kenarına çektilererek, yarışlardan dönen kral ve kraliçeyi uzaktan selamlıyordu. Geçmiş bir hayatı ve kapanan bir dönemi selamlar gibiydi âdetâ.

11 Eylül 1929'daki vefatından sonra *The Times* gazetesinde çıkan uzun vefat yazısı, yaşamını son bir defa gözler önüne serdi, ama gazetenin daha ziyade aile fertleri için kaleme aldığı duyurduğu anılarında "Kontes bir orkestra şefi" Lady Helen Matilda Radnor'ın gelecek kuşaklarla yapacağı manevi arkadaşlıkların yeni yolculuklarının tohumları da bu yazıya ilham verdiği gibi atılmış oluyordu... **A**

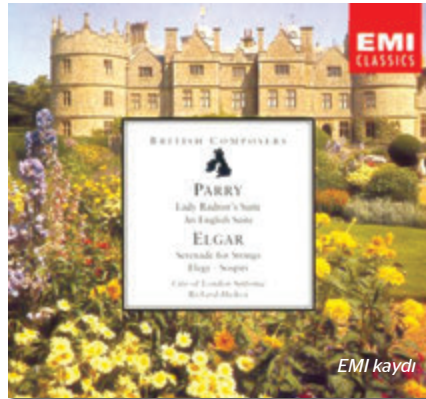
THE COUNTESS of RADNOR'S CONCERT, Tomorrow, at 9 o'clock, PROGRAMME.

Sonata No. X. in E minor	Wm. Byrd (1571).
(From XII. Sonatas for Two Violins and 1. Through Bass. Viola Part added by C. Hubert H. Parry, Nov. 1892).	
The Ladies' String Band.	
Part Song	Ang. Maria Marabetti.
Old German	(a. All Mele (1648))
Minnelieder	(b. Das Mädchen (1842))
Song	(a. Seit die Liebe zur Einheit E. Overbeck (b. Si j'étais (1842) Chamisso)
Petit Chorus	(a. La Couronne de Fleurs César Franck (b. Les Jardins)
(Choir and Orchestral Accompaniment.)	
(Mount from Revue)	Handel.
(Instruments in D Minor)	Boehm.
Liebes-Lied (Die Walküre)	The Ladies' String Band.
Har. Max Abart.	Wagner.

THE COUNTESS of RADNOR'S CONCERT, Tomorrow.

Solo and Chorus	Programme (continued).
Solo, Miss Esther Walker and Countess Valia	Gounod.
Organ, Mr. J. Moore Courd.	Grieg.
Solo for Strings in D minor	C. Hubert H. Parry, Miss. Doc.
(Written expressly for Lady Radnor's String Band.)	
The Time of Performance.	
The Ladies' String Band.	
Hungarian (Mohl's)	...
Song	...
Yale	...
Part Song	...
Dances from Icelandic Music to Henry VIII.	Ed. German
The Ladies' String Band.	God Save the Queen.

The Times, 28 Haziran 1894

EMI kaydı

mamın en birinci sebebi buydu [...] Festival boyunca müzik dünyasından pek çok eski dostla tekrar buluşum ve beni eski günlere götürdü. Bir gün sevgili Hubert Parry 'Coronation Te Deum'unu idare etti. Çok iyiydi ve 13'ünde [Eylül] Sir Edward Elgar'ın 2. Senfonisi'ni kendi idaresinde dinledim. Muhteşemdi. Ertesi gün Lady Elgar'a çaya gittim, ama Sir Edward'ı göremedim, çünkü o sırada [Fritz] Kreisler ile provadaydı.

Aynı günün öğleden sonrası Sir Edward'ın keman konçertosunu harika bir şekilde yorumladı. Hatıra defterime bu konuda 'Muhteşemdi - Kreisler bir dev ve belki de dinlediğim en mükemmel kemancı' yazdım. Bay [Campbell] McInnes, Vaughan Williams'ın [kendi idaresinde] 'Mistik